

Tartu Karlova Kooli valikaine „Ettevõtlusõpetus”

Maht 35 tundi (8. või 9. klassis), sellest 5 tundi kordamiseks, tagasisidestamiseks ja praktilisteks töödeks

Õppe- ja kasvatustöö eesmärgid

Ettevõtlusõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane

- 1) mõistab enda võimalusi töömaailmas, omandab teadmisi ja oskusi, mis võimaldavad tal olla ettevõtlik ühiskonna liige;
- 2) mõistab enda majanduslikke vajadusi ja võimalusi ning langetab otsuseid, lähtudes enda valikutest ja ressurssidest, teeb eesmärgipäraseid valikuid finantsteenuste kasutamisel.

Õppeaine kirjeldus

Ainet käsitletakse igapäevaeluga seostatult. Kaks kolmandikku valikõppeaine mahust käsitleb praktilisi tegevusi ja loovust ning kriitilise mõtlemise oskusi arendavate ülesannete lahendamist. Praktilised tööd on konkreetse üksikteema või materjali kohta. Iseseisvateks tegevusteks on kodused ülesanded, klassitööd ja arvutitööd.

Õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid nagu arutelud, juhtumianalüüsid, rollimängud, projektid ja õppekäigud, kohalike ettevõtete külastused, kohtumised ettevõtjatega, ettevõtlike lapsevanematega ja vabatahtlik tegevus kodukohas.

Ettevõtlusõpetus annab ülevaate ettevõtte toimimisest ja ettevõtluse tähtsusest ühiskonnas. Ettevõtlusõpetus aitab paremini mõista inimtegevuse ja keskkonna vastastikuseid seoseid, ressursside nappust. Ettevõtlusõpetus kujundab õpilastes ettevõtluspädevust, enesejuhtimise, sotsiaalsete olukordade lahendamise, loova mõtlemise ja ettevõtluskeskkonnas tegutsemise kaudu. Samuti arusaamist, et vastutus ühiskonna jätkusuutliku arengu tagamiseks on nii üksikisikul kui ka ettevõtetel, kelle otsused peavad lähtuma loodus- ja elukeskkonna säästmise vajadusest.

Õpilased saavad teavet erinevatele elukutsetele esitatavate nõuete kohta, tutvuvad töötaja ja ettevõtja (tööandja) rollidega, õpivad hindama oma oskusi, soove, arenguvajadusi ning -võimalusi töömaailmas toimetulekuks, koostama elulookirjeldust, tähtsustama nii töötaja kui ka ettevõtja panust ühiskonda.

Ettevõtlusõpetus on tihedalt lõimitud teiste õppeainetega, tuginedes matemaatika-, geograafia- ja ajaloo teadmistele, ning toetades ühiskonna- ja inimeseõpetuse õppimist, karjääriõpet ja elukutsevalikut. Ettevõtlusõpetuse kavandamisel on õppesisu käsitlemist otstarbekas planeerida ja kooskõlastada II ja III kooliastme ühiskonnaõpetuse, geograafia, inimeseõpetuse, käsitöö ja kodunduse ning tehnoloogiaõpetuse õpetajatega. Arutlusteemade rakendamisel on otstarbekas kavandada koostöö keele ja kirjanduse õpetajaga.

Õpilase teabe ja tehnoloogia kasutamise oskuse arendamiseks kasutatakse õppes nüüdisaja tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi, (ettevõtete, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed, õigusaktid internetis, ettevõtjaportaali, interaktiivsed ettevõtlusmängud, väärtusmängud jne).

Ettevõtlusõpetuse aine on jagatud kolmeks suuremaks teemaks: ettevõtluskeskkond, võimalused töömaailmas ning finantsid.

Õpetaja lähtub tegevuste kavandamisel ettevõtlusõpetuse valikainekavast (ja seda selgitavast õppeprotsessi kirjeldusest), enda pädevustest (nt on õpetajal hea projektijuhtimise või ettevõtlusalane kogemus) ning arvestades kooli ja piirkonna võimalusi ning õpilaste ettepanekuid. Valikaine tugineb ettevõtlusõppe programmi raames välja töötatud ettevõtluspädevuse mudelile.

Ettevõtlusõppe valikaine võib anda sisendi loovtöö läbiviimiseks põhikooli lõpetamise tingimusena.

Kool võib koostada kohalikest oludest lähtuva ja omanäolise ettevõtlusõppe ainekava, võttes aluseks riikliku ettevõtlusõppe ainekava eesmärgid ja õpitulemused.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) püstitab eesmärgid, vastutab oma ideede elluviimise eest ning rakendab meeskonnatöö võtteid;
- 2) saab aru ettevõtluse tähtsusest igapäevaelus ja ühiskonnas;
- 3) on positiivse hoiakuga ettevõtluse ja ettevõtjate suhtes;
- 4) kirjeldab enda võimeid, oskusi ja võimalusi tegutsemiseks ettevõtliku kodanikuna;
- 5) mõistab hariduse, oskuste ja kogemuste tähtsust konkureerimiseks tööturul;
- 6) teeb eesmärgipäraseid valikuid raha kasutamisel;
- 7) tegutseb säästliku ja keskkonnateadliku tarbijana.

1. Ettevõtluskeskkond (10 tundi)

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) püstitab eesmärgid, vastutab oma ideede elluviimise eest ning rakendab meeskonnatöö võtteid;
- 2) saab aru ettevõtluse tähtsusest igapäevaelus, kodukohas ja ühiskonnas;
- 3) kirjeldab juhendi alusel ettevõtte toimimist;
- 4) tunneb ettevõtluse põhimõisteid, saab aru turgude toimimisest;
- 5) kavandab grupitööna lihtsa turundusstrateegia, hindab vajalikke ressursse ja tarbija vajadusi;
- 6) koostab grupitööna lihtsa ärimudeli;
- 7) on positiivse hoiakuga ettevõtluse ja ettevõtja suhtes, iseloomustab ettevõtlikku töötajat;
- 8) saab aru majanduse jätkusuutlikkuse põhimõttest ja tegutseb ise jätkusuutlikult.

Õppesisu

Ettevõtlikkus ja ettevõtlus, ettevõtte toimimine, ettevõtluskeskkond, ressursside nappus ja jätkusuutlik kasutus, eraomand, konkurents, ettevõtluse võimalused ja riskid, äriidee ja ärimudel, kasumi motiveeriv roll. Turundus, tarbija vajadused ja tootmise eesmärgid, omahind ja turuhinna kujunemine. Ettevõtja ootused ettevõtte töötajale ja meeskonnatöö tähtsus (ülesanded, vastutus, tööjaotus, aja planeerimine). Ettevõtluse roll ja olulisus ühiskonna toimimisel. Kohalik ettevõtlus. Ärietika.

Põhimõisted

Ettevõtlikkus, ettevõtlus, eraomand, konkurents, ettevõtluskeskkond, äriidee, ärimudel, kasum, kahjum, turundus, omahind, turuhind, tööjaotus, ärietika, jätkusuutlik majandus.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Mõistekaardi või skeemi koostamine majandusringluse kohta.
2. Äriidee väljatöötamine rühmas ajurünnaku meetodil.
3. Õppekäik kodukoha ettevõttesse ja külastuse põhjal ettevõtte analüüs rühmas.
4. Esitluse koostamine ettevõtte kohta (video- või fotoreportaaz, slaidiesitus ettevõttest rühmatööna).
5. Ühe ameti kirjeldamine, selleks vajalike teadmiste, oskuste ja tööülesannete iseloomustus ettevõtte külastuse või töökuulutuse põhjal.
6. Külastatud ettevõtte või oma äriidee kohta reklaami koostamine.

Õppetegevus ja meetodilised soovitused

- Antakse ülevaade ettevõtluse põhimõistetest.
- Majandusringluse simulatsioon ressursside ja kaupade ringluse kohta majapidamiste ja ettevõtete vahel.
- Kohaliku ettevõtluskeskkonna kirjeldamine ühe ettevõtte näitel (asukoht, looduslikud eeldused, ressursid, tööjõud, tarbijad).

- Meeskondade moodustamine äriidee väljatöötamiseks.
- Ajurünnak äriidee leidmiseks. ärimudeli koostamine, võimalusel idee teostamine minifirmas või loovtöona.
- Turunduse ja tarbimise teema käsitlemisel siduda reklaami koostamine kohaliku ettevõtte ja õpilaste äriideega.
- Soovitatav on korraldada õpilaste kohtumine kohaliku ettevõtjaga ja külalislektori loeng mõnel ainekava teemal.
- Õppekäigud ettevõtetesse oma valla piirides. Soovitatav on selleks koostada õpilastele õppekäigu tööleht lähtuvalt hindamisülesande küsimustest.
- JA Eesti minifirma programmi rakendamisel saab kõiki teemasid omandada rühmas seostatult õpilaste endi äriideega.

Lõimingu võimalused:

Matemaatika: tabeli, diagrammi lugemine, tulu ja kulu, omahinna ja turuhinna arvutamine; **füüsika:** füüsikateadmiste rakendamine äriidee väljatöötamisel; **eesti keel:** funktsionaalne lugemine; ajalehe info analüüs, arutlusoskuse kujundamine; **võõrkeel:** sõnavara täienemine mitmesuguste infoallikatega töötamisel; **inimeseõpetus:** enda võimete, oskuste ja ettevõtlikkuse hindamine, ametile või ettevõtjale vajalike isikuomaduste analüüs; **muusika:** muusikatööstus, loovisikute ettevõtlus ja muusika tarbimise reeglid internetis; **ühiskonnaõpetus:** majandusringlus ja turgude toimimine, ettevõtluse põhimõisted; **geograafia:** tehnoloogiate ja seiresüsteemide rakendamine ettevõtluses ja erinevates ametites, ressursside ammendumise probleem ja säästev kasutamine, loodusolude mõju inimtegevusele; **tehnoloogiaõpetus:** materjalijääkide sorteerimine ja taaskasutus, enda valmistatud toote turundus ja müük koolilaaial.

Läbivad teemad:

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine – ettevõtliku töötaja ja ettevõtja omadused.

Tehnoloogia ja innovatsioon – uudsete ideede leidmine ja IKT vahendite kasutamine.

Keskond ja jätkusuutlik areng – ressursside nappus ja säästev kasutus.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – aktiivne osalemine rühmatöös.

Teabekeskond ja kultuuriline identiteet – info leidmine kohaliku ettevõtte ja erinevate ametite kohta.

Väärtused ja kõlblus – äriidee vajalikkus tarbijale, ettevõtja ärietika, keskkonna väärtustamine; kodukoha eripära märkamine.

2. Võimalused töömaailmas (tundi 10)

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab iseenda tugevaid ja nõrku külgi vastavalt soovitud ametile ja tööturu võimalustele ning lähtudes ettevõtluskeskkonnast;
- 2) mõistab hariduse, oskuste ja kogemuste seost võimalustega tööturul;
- 3) koostab juhendamisel karjääri plaani lähtudes iseenda soovidest, eeldustest ja oskustest;
- 4) oskab vormistada elulookirjeldust ja töökohataotlust; näeb ettevõtlust ühe isikliku karjääri võimalusena.

Õppesisu

Võimalused töömaailmas; elukutsed ja ametid kodukoha ettevõtetes, enda vajadused, soovid ja võimalused elukutsevalikul ja tööturul. Hariduse, oskuste ja kogemuste nõuded tööturul. Isiklik karjääriplaan ehk edu tee (kuhu tahan jõuda 35. eluaastaks, mida tahan saavutada, kuidas selleks pingutada). Töökoha taotlemiseks motivatsioonikirja ja elulookirjelduse koostamine (enda andmetega või legendi põhjal, konkreetse töökuulutuse alusel); elukutsed ja ametid täna ja tulevikus, elukestev areng (mida tahaksin elus ära teha, proovida, kogeda, õppida, millised takistused võivad ette tulla ja kuidas neid ületada).

Põhimõisted

Elukutse ja amet, töötaja ja tööandja, karjäär, elukestev areng, motivatsioonikiri ja CV.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

- Õpilased hindavad oma võimeid, soove, oskusi ja ettevõtlikkust osalemiseks tööturul, kasutades mitmesuguseid küsimustikke ja materjale.
- Eneseanalüüsi põhjal enda võimaluste hindamine unistuste ameti või elukutse omandamiseks.
- Töökoha taotlemiseks motivatsioonikirja ja elulookirjelduse vormistamine arvutis.
- Hindamisülesande „Mina ettevõtliku töötajana unistuste ametis” vormistamine arvutitööna.

Õppetegevus ja metoodilised soovitused

- Töömaailmaga tutvumine on soovitatav siduda näiteks vanemate tööga või kohaliku ettevõtte külastusega sealsete ametite ja tööülesannete analüüsi kaudu. Õpilased võivad koostada ettevõtte reklaami või töökuulutuse mõne sealse ametikoha jaoks.
- Ametite ja elukutsete kirjeldamisel on soovitatav rakendada rühmatööd ja suunata õpilasi arutlema loovuse ja innovaatilise mõtlemise tähtsuse üle, samuti tööjõu oskuste ja teadmiste vajalikkuse üle uute tehnoloogiate ja seadmete kasutamiseks, aga ka pöörama tähelepanu nende seostele tootlikkuse, toodangu kvaliteedi ja töötasuga.
- Rühmatöö kaudu väärtustada tulevikuametites vajalikku meeskonnatööd, suunata õpilasi koostööle ja arvestama kaaslaste arvamustega, võtma liidri rolli ja vastutust ülesannete täitmisel rühmas. Selleks võib algatada klassis või koolis projekti, kus meeskond tegutseb ühiselt alates ideest kuni elluviimiseni, jaotab rollid ja ülesanded, sh otsib rahastusvõimalused.
- Töö taotlemise teema käsitlemisel pöörata tähelepanu alaealiste töötamise piirangutele ning töötaja ja tööandja õigustele ja kohustustele.
- Võimalusel kaasata töömaailma teemade käsitlemiseks karjääripetsialist või töötukassa esindaja.
- JA Eesti minifirma programmi rakendamisel saab jagada õpilastele vajalikud rollid ja vastutuse äriidee teostamiseks minifirmas.

Lõimingu võimalused:

Eesti keel ja kirjandus: õigusakti ja töökuulutuse funktsionaalne lugemine; arutlusoskuse kujundamine; töökohataotluse ja lühieluloo (CV) vormistamine; **inimeseõpetus:** oma võimete ja meeskonnatöö oskuste analüüs, enesehinnangu kujundamine, isikliku karjääriplaani koostamine; **informaatika:** karjääriplaani vormistamine arvutis, andmete otsimine internetiallikatest; **füüsika:** tehnoloogiateadmiste olulisus erinevates ametites; **tehnoloogiaõpetus:** uute tehnoloogiatega tutvumine, teadmiste ja oskuste kasutamine tööprotsessis, õppetegevuste seostamine elukutsega.

Läbivad teemad:

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine – enda võimete, oskuste analüüs, elukestva õppimise ja koostöö vajadus tuleviku ametites, enda karjääri planeerimine.

Tehnoloogia ja innovatsioon – uute elukutsete ja ametitega tutvumine, IKT vahendite kasutamine.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – aktiivne osalemine rühmatöös, õpilaste töötamisvõimaluste väljaselgitamine.

Teabekeskond ja kultuuriline identiteet – info leidmine ametite kohta.

Väärtused ja kõlblus – kaaslastega arvestamine rühmatöös, töö ja ametite väärtuse mõistmine ühiskonnas.

3. Finantsid (10 tundi)

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) mõistab majandusringlust ja maksusüsteemi;
- 2) teeb eesmärgipäraseid valikuid raha kasutamisel;
- 3) oskab nimetada erinevaid finantsteenuseid;
- 4) mõistab ja järgib ühiskonnas kokkulepitud seadusi ja väärtusi rahaga seotud otsuste tegemisel;

- 5) tegutseb teadliku tarbijana;
- 6) märkab looduskeskkonnas ja ühiskonnas tarbimisest tekkinud probleeme ja otsib võimalusi nende ennetamiseks või ja lahendamiseks.

Õppesisu

Tulud ja kulud. Töötasu tuluallikana. Bruto- ja netopalk, palgafond ja maksud. Soovid, vajadused, kulude ja tulude planeerimine, eelarve. Isiklike ressursside piiratus, tulu suurendamise võimalused ja valik. Teadlik ja keskkonda säästev tarbimine, eesmärgipärane finantsteenuste kasutamine.

Põhimõisted

Bruto- ja netopalk, maksud, eelarve, finantsteenused, hoius, laen, intress, säästmine, investeerimine.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

- Isiklike tulude ja kulude jälgimine nädala jooksul, selle põhjal eelarve planeerimine ja järgimine.
- Tulu maksustamise põhimõtete ja määradega tutvumine maksu- ja tolliameti veebilehel.
- Pankade finantsteenuste võrdlemine vähemalt kahe panga veebilehe informatsiooni põhjal.
- Hinnavõrdlus sarnaste igapäevaste kaupade kohta kahes kaupluses või e-poes ning tarbijat mõjutavate võtete tuvastamine poodides.

Õppetegevus ja metoodilised soovitusel

- Tulude ja kulude käsitlemist on soovitatav esmalt seostada majandusringlusega, tuues välja töö ja tasu seosed üksikisikute, majapidamiste ja ettevõtete vahel ning valitsuse rolli maksude kehtestamisel ning maksutulu ümberjaotamisel.
- Bruto- ja netopalka käsitlemisel tuua välja, milliseid makse ja makseid tasuvad töötaja ja tööandja ning miks need on valitsuse poolt kehtestatud. Soovitatav on selgitada tulumaksu, sotsiaalmaksu, töötuskindlustusmaksu, pensionikindlustusmaksu.
- Praktilist tulude ja kulude arvestamise ja eelarve koostamise ülesannet on soovitatav alustada soovide ja vajaduste selgitamisest, pöörata lisaks isiklikule eelarvele tähelepanu ka sissetulekute säästlikule kasutamisele ja eelarve järgimise vajadusele peres pikemaajaliste eesmärkide saavutamiseks.
- Säästmise, hoiustamise, laenamise ja investeerimise mõistete selgitamisel on soovitatav õpilastel võrrelda erinevate pankade teenuseid ja selgitada säästmise kui tulevikku suunatud tarbimise ja keskkonnanahoiu võimalust. Võimalusel kutsuda teemat selgitama finantsasutuse esindaja.
- Teadliku ja keskkonda säästva tarbimise teemat selgitades pöörata tähelepanu nii tarbija vajadustele kui ka ettevõtja (müüja) tegevuse motiividele tarbija vajaduste rahuldamisel ning selgitada, kuidas kujuneb turuhind. Teadliku ja keskkonda säästva tarbija kujundamiseks suunata õpilasi arutlema toodete valmistamise protsessi, vajalike ressursside otstarbeka kasutamise ja pakendite vajalikkuse ning taaskasutuse üle.
- JA minifirma programmi rakendamisel saab arukat rahakasutust ning säästlikku tootmist ja tarbimist kujundada minifirmas materjali taaskasutuse, omahinna kujundamise ja tarbijateadlikkuse arvestamise kaudu.

Lõimingu võimalused:

Eesti keel ja kirjandus: finantsalaste terminite selgitamine ja kasutamine klassiaruteludes, kirjandustegelaste finantsalase ja tarbijakäitumise analüüs ning hinnang; matemaatika: hinnakalkulatsioon, palkade arvutamine, intressimäär ja maksude protsentarvutus; **ühiskonnaõpetus:** valitsuste ja maksude roll ühiskonnas, tulude ümberjaotamine; **inimeseõpetus:** pangateenuste kasutamine, isiklik ja pere eelarve, ressursside säästval kasutusel põhineva ärimudeli koostamine; **füüsika:** elektrienergia maksumus ja turuhind, erinevad hinnapaketid eraisikutele ja suurfirmadele, säästev energiakasutus ja jätkusuutlik tootmine; **geograafia:** ressursside säästva kasutamise ja loodusvarade tähtsus majandusringluses, nende ammendumise probleem, majanduse spetsialiseerumise kasulikkus tarbijale ja ettevõttele, kodumaise kauba eelised, teenuste liigid (transpordi, turismi, meedia jne) nende rahvusvahelise ja tähtsus tarbijale, omahinna ja müügihinna kujunemine arvestades

ressursside kättesaadavust, loodusolusid, konkurentsi ja turu suurust; **muusikaõpetus**: õigused ja kohustused muusika tarbijana, CD-plaadi ja kontserdi omahinna ja piletihinna kujunemine, autori õigused ja tulu loomingu eest; **tehnoloogiaõpetus**: materjalide säästlik kasutus, tootmiskulude mõju toote lõpphinnale.

Läbivad teemad:

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine – tarbijateadlikkuse ja finantskirjaoskuse kujunemine, erinevate tootmise, teeninduse ja tarbimisega seotud ametitega tutvumine.

Tehnoloogia ja innovatsioon – digitaalsete finantsteenuste kasutamise oskus.

Keskond ja jätkusuutlik areng – ressursside nappus ja säästev kasutus, jätkusuutlik tootmine ning jäätmete vähendamine ja taaskasutus.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – uurimuslik hinnavõrdlus poodides, isikliku eelarve järgimine, aktiivne osalemine rühmatöös.

Teabekeskond ja kultuuriline identiteet – info leidmine toodete ja teenuste kohta e-kaubandusest, pangateenuste võrdlemine, teadlikkus kodumaiste kaupade eelistest.

Väärtused ja kõlblus – säästlik tarbimine, kaupleja ärietika, keskkonna- ja ohutusnõuete järgimine tarbimisel.

Õppevara:

1. Saal, T., Teder, J., Ohlau, A., Kull, A. (2012). Ettevõtlikkusest ettevõtluseni: gümnaasiumiõpik. Sihtasutus Teadlik Valik
2. Järv, T., Kull, A., Metsatalu, E., Ohlau, A., Rajamäe, V., Saal, T., Teigar, H. (2014). Gümnaasiumi ettevõtlusõpiku "Ettevõtlikkusest ettevõtluseni" õpilase töövihik. SA Teadlik Valik. – <https://koolielu.ee/waramu/view/1-00fc8369-4a5b-4fd8-9271-da0d872060c9>
3. **Mina ja ettevõtlus**. (2016). JA Eesti SA õppematerjal põhikooli III astmele ja õpetaja metoodiline juhend.
4. **Töö ja oskused** 20125. Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA, SA Kutsekoda. <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/Tulevikutrendid-1.pdf>
5. **Majandusõpik gümnaasiumile**. (2018). JA Eesti.
6. Õpilafirma tegevusjuhend. JA Eesti
7. Ettevõtlusmäng „Da Vinci”. Loovusait.
8. Karjääriinfo, enesehinnangu küsimustik ja CV koostamise nõuanded. Innove Rajaleidja koduleht <https://rajaleidja.innove.ee/>
9. CV Online'i kodulehekülg www.cv.ee
10. Majandus- ja ettevõtlusteemalised videod: Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi koduleht <https://www.mkm.ee/et/videod>
11. Edukad ettevõtjad annavad nõu. Ettevõtjate intervjuud. <http://www.intervjuu.eu/1/>
12. Ettevõtlusteatri õppevideod. http://ettevotlusteater.eu/?page_id=30
13. Minuraha.ee. Sinu rahamaailma nõuandja. Finantsinspektiooni tarbijaveeb <https://www.minuraha.ee/>
14. Tarbijakool. Tarbijakaitseameti tarbijahariduse portaal <https://www.tarbijakaitseamet.ee/et/tarbijakool>
15. Maksud ja maksusüsteem. Maksu- ja tolliamet <https://www.emta.ee/et/eraklient>
16. Uks e-riiki. Eesti riigi teenused kodanikule. Eesti.ee <https://www.eesti.ee/et/index.html>